

DAN DUNGACIU

**NIHIL OBSTAT.
ELEMENTE PENTRU O
TEORIE A NAȚIUNII ȘI
NAȚIONALISMULUI**

EDIȚIE REVĂZUTĂ ȘI ADĂUGITĂ

Libris
EDITORIAL

Respect pentru oameni și cărți

Director editorial: Dana Anghelescu
Corectură: Mihaela Hura
Design: Irinel Merlușcă

© Libris Editorial, 2018

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DUNGACIU, DAN

Nihil obstat: elemente pentru o teorie a națiunii și naționalismului /

Dan Dungăciu. – Brașov: Libris Editorial, 2018

Conține bibliografie

ISBN 978-606-8953-13-7

94

Libris Editorial

Str. Mureșenilor, Nr. 14, Brașov, România

Tel: 0268 477 799

E-mail: editura@libris.ro

Libris Distribuție – Librăria Șt. O. Iosif

Tel: 0268 477 799

E-mail: office@libris.ro

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

CUPRINS

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI	7
NAȚIUNEA A MURIT! TRĂIASCĂ NAȚIUNEA? - SAU CUM REALITATEA ESTE <i>INCORECTĂ POLITIC</i> -	9

PARTEA I

IDEEA DE NAȚIUNE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XXI

CRIZA IDENTITARĂ EUROPEANĂ ȘI CRIZA TEORIILOR IDENTITARE	19
„FURTUNĂ PERFECTĂ” ÎN EUROPA. SPRE UN NOU MODEL DE ÎNȚELEGERE A CRIZEI EUROPENE.....	29
INSTITUȚII, TEORII, PARADIGME. HARTA DEZBATERILOR, MIZELOR ȘI ABORDĂRILOR NAȚIUNII ȘI NAȚIONALISMULUI	59
PALIERELE FENOMENULUI NAȚIONAL. NAȚIONALISMUL SUB ASPECT <i>EXISTENȚIAL</i>	83
PROLEGOMENE LA O TEORIE A NAȚIUNII ȘI NAȚIONALISMULUI. CONTURUL UNEI TEORII	91

PARTEA A II-A

MODERNITATE, NAȚIUNE ȘI EXISTENȚIALISM

DOCTRINA NAȚIONALĂ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC ȘI NAȚIONALISMUL „ÎNAINTE DE STAT”	101
DOCTRINA NAȚIONALĂ „DUPĂ STAT”. PARTIDUL NAȚIONALIST-DEMOCRAT.....	145
DOCTRINA NAȚIONALĂ CA <i>PROIECT EXISTENȚIAL</i> AL MODERNITĂȚII	163
ERNEST RENAN ȘI „CONCEPȚIA FRANCEZĂ” DESPRE NAȚIUNE	173
TEORIA NAȚIONALISMULUI SAU NAȚIONALISMUL TEORIILOR? ERNEST RENAN ȘI HEINRICH VON TREITSCHKE: „CONCEPȚIA GERMANĂ” VERSUS „CONCEPȚIA FRANCEZĂ” DESPRE NAȚIUNE	195

UN EXERCITIU DE REEVALUARE. RENAN VERSUS VON TREITSCHKE? NAȚIUNEA CIVICĂ VERSUS NAȚIUNEA ETNICĂ? SUBIECTIVITATEA OBIECTIVĂ A NAȚIUNII	213
NAȚIONALISM, MARXISM ȘI FEDERALISM ÎN EUROPA ÎNCEPUTULUI DE VEAC XX. A. C. POPOVICI ȘI AUSTRO-MARXISMUL.....	235

PARTEA A III-A

NAȚIUNEA ȘI PROVOCĂRILE TEORETICE ALE (POST)MODERNITĂȚII

DE LA MARXISM LA POSTMODERNISM ȘI... ÎNAPOI? O LECTURĂ CRITICĂ A TEORIILOR NAȚIUNII ȘI NAȚIONALISMULUI	263
CONSTRUCȚIE SI DECONSTRUCȚIE ÎN TEORIA NAȚIUNII ȘI NAȚIONALISMULUI. AVATARURILE „TEZEI INVENȚIONISTE” (POSTMODERNE). „POTENȚIALUL ETNO-NAȚIONAL” ȘI „ETNO-NAȚIONALISMUL”	281
ESTUL ȘI VESTUL ÎN „OGLINDA NATURII”. ESTE NAȚIONALISMUL „ESTIC” ESENȚIAL DIFERIT DE CEL „VESTIC”?	317
CONȘTIINȚĂ ETNICĂ, CONȘTIINȚĂ CIVICĂ ȘI INTEGRARE EUROPEANĂ. „PATRIOTISMUL CONSTITUȚIONAL”. ROMÂNIA ȘI MODELELE ETNO-CIVICE ALE INTEGRĂRII	367
NAȚIONALISM ȘI COMUNISM ÎN ROMÂNIA. CONSIDERAȚII METODOLOGICE PRIVIND „NAȚIONAL-COMUNISMUL”	409

PARTEA A IV-A

EUROPA, NAȚIUNEA ȘI POSTMODERNISMUL

CUM GÂNDEȘTI, POSTMODERN, NAȚIUNEA? POLITICĂ, NAȚIUNE ȘI POSTMODERNISM. UMBRA GNOSTICISMULUI	427
APORIILE POSTMODERNISMULUI. TREI CONTRADIȚII LA ÎNCEPUT DE SECOL: „NOI, LIBERALII...”, CORECTITUDINEA POLITICĂ ȘI „SOCIETĂȚILE FĂRĂ SENS”	445
BIBLIOGRAFIE.....	473

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Prezentul volum este reeditarea, revăzută și adăugită, a cărții *Elemente pentru o teorie a națiunii și naționalismului*, apărută în 2012 la Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române.

Față de ediția din 2012, s-a operat o completare a titlului, o relativă reamenajare a textului, a structurii și a sumarului cărții, pentru a fi mai accesibilă publicului. În plus, au fost eliminate unele repetiții din text.

Cea mai importantă modificare de conținut este adăugarea capitolului „Furtună perfectă în Europa. Spre un nou model de înțelegere a crizei europene” în partea a doua a ediției din 2018. Inițial, capitolul a fost publicat în volumul Dan Dungaciu, Ruxandra Iordache, *Furtună perfectă în Europa*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2016.

De asemenea, a fost preluat subcapitolul „La început a fost istoria. Avatarurile discursului... *Despre, despre*” (pp. 12-14) din lucrarea Dan Dungaciu, Mircea Malița, *Istoria prin ochii diplomatului*, București, RAO, 2014 și inclusă în primul capitol al părții a IV-a din prezentul volum.

PARTEA I

IDEEA DE NAȚIUNE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XXI

„Există o spiță umană, dar «omenirea» nu este nici un concept sociologic, nici un concept politic. Ea nu constituie o unitate politică. Și dacă se poate vorbi de valori universale, acestea nu au structurat încă, niciodată, o organizare a vieții oamenilor la scară planitară. De aceea, pentru a descrie modul de coexistență a statelor în zorii secolului XXI, expresia «societate internațională» este mai adecvată decât aceea de «comunitate internațională». Fenomenul contemporan al mondializării, care înlesnește propagarea emoțiilor colective, nu alterează în mod fundamental diagnosticul.”

(MONTBRIAL, 2003: 384).

*„Europa» este mai mult decât o noțiune geografică,
dar mai puțin decât o soluție.”*

(JUDT, 2011: 138).

„Fără forțe noi conducătoare, fără o mobilizare pozitivă printre elitele și popoarele ei, Uniunea Europeană, care probabil va supraviețui ca un palat al tratatelor și instituțiilor, va intra treptat în declin în ce privește eficacitatea și semnificația reală, asemenea Sfântului Imperiu Roman.”

(GARTON ASH, 2012).

*„Uniunea Europeană este o autoritate politică de zi cu zi
(a banal political authority), tolerată, dar nu iubită.”*

(McNAMARA, 2015: 162).

CRIZA IDENTITARĂ EUROPEANĂ ȘI CRIZA TEORIILOR IDENTITARE

În ultimul deceniu al secolului trecut și începutul
acestuia, *eurooptimismul* era, aparent, cuvântul
de ordine. Direcția lumii părea previzibilă, „legitățile
istorice” funcționau cumiți și ireproșabil. Discursul
public era îmbibat de încredere și blindat de certitudini.
În fundal, însă, statisticile Eurobarometrului în ceea ce
privește autoidentificarea identitară a cetățenilor UE erau
descumpănitoare și în contrast vădit cu vocile de la tribunele
cele mai titrate. Identitatea europeană se încrâncena să
rămână, în sondajele europene, „națională” – undeva pe la
85% –, în pofida declarațiilor encomiastice¹.

Nu a durat foarte mult. După zece ani de secol XXI,
percepțiile politice încep să se modifice. Realitățile de
substrat, sociologice, sunt aceleași, dar au țâșnit pe scenă,
favorizate de o criză economico-financiară devenită hârtie de

1 Din 1990 încoace, la întrebarea legală de autoidentificare națională/
europeană, proporția identificării „numai european” nu a depășit
niciodată 7 procente, stabilizându-se undeva la 4 procente. Proporția
celor care se declară „numai europeni” și „europeni și naționali” s-a
stabilizat undeva la 7-8 procente. Proporția celor care se declară „numai
naționali” și „naționali și europeni” a depășit constant 80 de procente.
*Identitatea europeană rămâne, conform datelor Eurobarometrului...
națională!* Asupra chestiunii și a efectelor politice vom reveni pe larg
în capitolul următor.

turnesol. Iar ce s-a schimbat este *substanța* discursului public. Incomparabil mai sobru, mai circumspect, mai dezamăgit (Laqueur, 2007 și 2011).

Să reamintim câteva repere majore în această dispută.

IDENTITATE NAȚIONALĂ VERSUS IDENTITATE EUROPEANĂ? CRONICA UNUI FINAL NEANUNȚAT

Aproape tot ce se întâmplă în jurul nostru are, mai mult sau mai puțin, amprenta *naționalului*, chiar dacă, adesea, din obișnuință, nu sesizăm asta. Excelent, din acest punct de vedere, este demersul lui Michael Billig, care, în a sa *Banal Nationalism*, ne atrage atenția asupra formelor de naționalism subînțele, mai puțin vizibile, mai puțin spectaculoase, dar bine împlântate în conștiința contemporană. Formele naționalismului de zi cu zi, ale „naționalismului steagurilor neflutate” – spre deosebire de „naționalismul steagurilor flutate” care stă, îndeobște, în vizorul cercetătorului –, mai puțin conștientizate de către noi, dar care, până la urmă, îl prezervă și perpetuează, sunt numite de britanic „naționalismul banal” („*banal nationalism*”) (Billig, 1995).

Pe de altă parte, cel mai important fenomen social cu care ne confruntăm astăzi – veritabil „fenomen social total”, după vorba francezului Marcel Mauss, pentru că influențează fiecare domeniu al vieții noastre la începutul acestui veac – este „integrarea europeană”. Iar aici discuția identitară nu poate fi evitată. A vorbi despre identitatea europeană fără a vorbi despre cea națională ar fi – s-a spus asta – ca și cum ai bate din palme cu o singură mână. În definitiv, marile interogații ale proiectului european – și

astăzi vedem asta mai bine decât oricând – se contabilizează în jurul raportului *identitar* național/european. Acolo, la nivelul acela profund și imponderabil, se cumulează marile interogații ale procesului; după cum ne indică, încăpățânate, Eurobarometrele care investighează sistematic atașamentele identitare ale europenilor.

Gripajele timpurii ale unificării europene atunci când procesul a fost supus scrutinului public – începând cu eșecul Constituției din 2005, de pildă, peste care s-a trecut la vremea respectivă prea repede – aici se cantonează, de fapt. Graba unor comentatori pe de o parte de a pune acest fiasco pe seama crizei economice care se manifesta la nivelul Uniunii Europene și, pe de alta, de a ne garanta o reluare a procesului de unificare odată cu revenirea economică a UE este cel puțin naivă. Dacă nu chiar periculoasă. Comentatorii care pledează în acest fel pentru unificarea europeană nu realizează că *tocmai acest tip de discurs pulverizează șansele procesului*. Acreditarea ideii că membrii UE pot sta împreună într-o Europă unită *doar în condiții de prosperitate economică* reduce Europa la o piață a bunăstării generale în care toți au interesul, temporar, să participe. Or, o asemenea Europă nu are nicio șansă de a surmonta discursul și identitatea națională, așa cum năzuiește. Pentru că forța unei națiuni constă *tocmai* în capacitatea indivizilor de a se mobiliza, în numele ei, în condițiile celor mai teribile crize și, astfel, de a încerca să le depășească. Britanicii au rezistat sub bombardamentele germane în timpul celui de al Doilea Război Mondial sau americanii în fața terorii de la 11 septembrie *tocmai* în numele unei adeziuni mai profunde – exprimată prin marea de drapele care a invadat în acele zile America, de pildă – și care le-a dat justificarea și puterea. Criza, fie ea și teribilă, nu separă, ci unește națiunea; nu descurajează, ci mobilizează.

În oglindă, astăzi, Europa este foarte departe de a fi o națiune! Pentru a ajunge însă la asemenea performanțe, are un drum lung de parcurs, iar garanția succesului nu există. Eventuala adoptare a unei Constituții europene nu a fost și nu este nici pe departe capătul de drum sau garanția incontestabilă a succesului unei asemenea întreprinderi. Simpla idee că *legea creează comunitatea* (modelul european), și nu *comunitatea legea* (modelul american) este marea iluzie a celor care cred că „patriotismul constituțional” (Habermas) ar fi o soluție viabilă. Vom reveni, la timpul lor, asupra acestor chestiuni.

Să ne întoarcem acum la proiectul european și să îi mai dezvoltăm o fațetă.

UN „FENOMEN SOCIAL TOTAL”. INCLUSIV IDENTITAR

Pe la jumătatea secolului al XIX-lea, Alexis de Tocqueville, părintele științei politice moderne, scria despre „un fapt” – „providențial”, zicea el – care „creează opinii, generează sentimente, sugerează uzanțe și modifică tot ceea ce nu produce el”. Mai mult, este „universal, durabil și scapă cu fiecare zi puterii umane: toate evenimentele, ca și toți oamenii, îi sprijină dezvoltarea”. Acest „fapt”, de la care trebuie să pornească și spre care trebuie să se îndrepte „știința politică”, era, pentru Tocqueville, „egalitatea de condiții”.

Stăm și acum sub semnul unei evoluții deopotrivă enigmatice și covârșitoare: de-ar fi să comparăm condiția societăților noastre europene cu radiografia francezului, am zice că acel „fapt” crucial a devenit astăzi *integrarea europeană*. Un proces care influențează viețile, ale noastre și

ale societăților în care trăim, pe orice palier le-am cerceta, așa cum „egalitatea de condiții” afecta destinele tuturor la finele veacului în care scria autorul *Democrației în America*. În bine sau în rău... Căci, să nu uităm, nimeni, niciodată, nu ne poate garanta că ceea ce trăim și încercăm să „construim” astăzi este un pas obligatoriu către *Binele* de mâine. Iar răsăritenii știu asta mai bine decât oricine. La Tocqueville, „egalitatea de condiții” putea să genereze fie „libertate”, fie „despotism” („cezarism democratic”) și ce a urmat nu l-a contrazis pe deplin. Toate evoluțiile sau construcțiile de asemenea amplitudine, indiferent de entuziasmul stârnit sau de discursul encomiastic ce le învăluie, stau sub această sabie a lui Damocles: sub sceptrul unui Bine *sau* al unui Rău ulterior. Inclusiv „integrarea europeană”. Luciditatea asumată este, uităm asta deseori, unul dintre impulsurile majore care trebuie să prezideze orice dezbatere dedicată temei de mai sus.

Pentru cel care urmărește fenomenul îndeaproape, miza aceasta, cum spuneam, nu este economică, nici socială sau chiar pur politică: miza majoră a integrării europene este cea *identitară* (politico-culturală). Chiar dacă, aparent, lucrurile se prezintă într-o altă lumină, carența majoră a ceea ce numim astăzi integrare europeană *se află la intersecția dintre identitatea națională și cea europeană*.

Când această chestiune devine cu adevărat pusă în discuție publică? Cu timiditate, e drept, în jurul anului 2000.

La vremea respectivă, o asemenea preocupare era, mai degrabă, excentrică, dar începea să pătrundă și la nivel academic. Un antropolog britanic, Chris Shore, își asuma pentru prima dată sistematic o radiografie iconoclastă a instituțiilor europene din perspectivă identitară. Punctul de plecare este relevant în sine: după mai mult de zece ani de intensificare a programelor integraționiste, constatăm că o

dimensiune crucială – respectiv cea *identitară* – a fost, dacă nu uitată, cel puțin neglijată (Shore 2000). Proba o avem chiar de la oficialii europeni: primul raport al Comisiei Europene (1996) vizând „Considerații asupra aspectelor culturale în acțiunile comunității europene” a relevat – prea limpede, pentru unii comentatori – eșecurile pe care le-a contabilizat „Europa” la acest capitol până la acel moment. Teoriile de extracție marxistă – funcționaliste sau neofuncționaliste – presupuneau că integrarea politică și socială vor decurge automat din integrarea economică și juridică, un soi de rezultantă a măsurilor necesare pentru construcția pieței economice și financiare unice (efectul *titirezului*).

O asemenea perspectivă a intrat serios în criză, astfel că raportul din 1996, deja citat, afirma: „Strategia culturală este o parte a proiectului european și, din acest punct de vedere, este un factor integrator spre o uniune cât mai puternică între popoarele Europei”². În acest scop s-a declanșat o campanie care avea să culmineze în anul 2000: catedre de studii europene, seminarii, conferințe, programe culturale europene etc. Dimensiunea culturală a procesului de „European building” este de netăgăduit³.

Totuși, dilemele persistă: pentru că una este să definești ceea ce înseamnă „cultură europeană” – deși dificultățile

2 Chiar și instituțiile financiare și marile corporații au sesizat carența. În *Raportul* din același an, Henley Centre for Market Research de la Londra susținea: „Nemulțumirea noastră este că absența unui sens al identității europene la nivelul continentului nu constituie doar o dezamăgire pentru eurofili sau eurofederaliști sau tehnocrații zeloși de la Maastricht; ea subminează direct dezvoltarea unui ingredient esențial al competitivității pe termen lung a Europei” (apud Shore, 2000: 21).

3 Cea mai bună carte pe această temă rămâne cea invocată de noi, a britanicului Cris Shore. Vezi Shore, 2000.

sunt aici, deseori, insurmontabile – sau să găsești o serie de intelectuali dispuși să le accepte, cu totul altceva este să faci din aceasta *cultură de masă* sau ceva care să infuzeze „viața de fiecare zi” a „europeanului” de pretutindeni. Miza e crucială: ideile de *coeziune*, *socializare* sau chiar *legitimitate* se joacă aici.

Semnalul a fost tras. Avea să se audă, cu mai multă acuitate, câțiva ani mai târziu.

VREMEA PROFEȚIILOR SUMBRE

În anul 2000, când Chris Shore își publica lucrarea pe care am invocat-o, acesta era plasat într-o zonă a excepționalismului, mânat de idiosincrazii personale – era și britanic! –, deci nereprezentativ pentru complexitatea fenomenului și „trendurilor mari”. O carte bună, dar nerelevantă – în sensul în care nu acoperea decât aspecte marginale ale unui proces de unificare europeană pe care, la vremea respectivă, se paria încă majoritar.

Cu trecerea timpului, scepticismul devine percutant iar tonul devine tot mai întunecat⁴. Suntem la marginea unui potențial eșec, ni se spunea din ce în ce mai des.

4 Să fim bine înțeleși: scepticismul a fost o prezență constantă în procesul de integrare europeană de la constituirea celebrei Comunități Europene a Cărbunelui și Oțelului. A se vedea, de pildă, numeroasele ghiduri ale euroscepticismului European pline de texte relevante din acest punct de vedere. Unul dintre cele mai reprezentative este cel editat de Ronald Tiersky în 2001 și care cuprinde textele unor: Charles de Gaulle, Margaret Thatcher, John j. Mersheimer, Noel Malcom, Jaques Le Rider, Niall Ferguson, Tont R. Judt etc. (Tiersky, 2001). Problema pe care o cercetăm noi aici este de natură sociologică, anume: când acest proces devine relevant politic, respectiv creează, dincolo de persoane, curente de gândire și partide politice capabile să pună sub semnul întrebării status-quo-ul și să răstoarne trenduri.

Să mai selectăm, pentru ilustrare, un alt exemplu faimos. Numărul din septembrie/octombrie 2012 al prestigioasei *Foreign Affairs*, de pildă, se deschidea – sub genericul „Is Europe kaput?” sau „Eurodämmerung” – cu aceste profeții posace semnate de istoricul Timothy Garton Ash: „Pentru a înțelege cum o criză previzibilă a uniunii monetare europene s-a transformat într-o *criză existențială a întregului proiect de unificare europeană* de după 1945 este necesar să fie luată în considerare traiectoria unică a Europei”. Și asta face el, trecând repede în revistă evoluția continentului până la momentul în care s-a intrat în punctul mort: „Structural, Europa se găsește în prezent prinsă în propriul ei triunghi disfuncțional, între politicile naționale, cele europene și piețele mondiale. Încă de la fondarea, în 1951, a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului, integrarea s-a produs prin dezvoltarea unei politici comune europene: pentru cei din agricultură, pescuit și comerț, toate drumuri spre politica monetară”. Dar ceva esențial nu s-a petrecut: „*Politicile democratice din Uniunea Europeană au rămas însă, în mod încăpătânat, naționale* (subl. n.)”.

S-a ignorat acest aspect și s-a mers mai departe, cu credința oarbă că „titirezul” (*spillover*) se va rostogoli în continuare și va absorbi în proiectul european și ultimul cerc, cel *identitar*. Adepții acestei teorii s-au înșelat. În timp ce „magma vulcanică se încingea sub aparența crustei calme a zonei euro”, liderii europeni și-au cheltuit mult din prima decadă a acestui secol într-o tentativă ambițioasă de a scrie ceea ce unii au denumit „o Constituție pentru Europa”. Dar diagnosticul istoricului este sumbru: „Din cazna muntelui, s-a mai născut un șoricel. Tratatul de la Lisabona, care a intrat în vigoare în 2009, a dat mai multă autoritate Parlamentului

European, ales direct”. Problema de fond, însă, rămâne aceeași. Europeanizarea instituțiilor, deciziilor și procedurilor rămâne neîmplinită din aceleași rațiuni: „Procesul de luare a deciziilor în Uniunea Europeană de astăzi este în principal în mâna *politicienilor naționali* care realizează înțelegeri în spatele ușilor închise la Bruxelles”. Iar factorii politici și mediile de informare care îi preocupă sunt naționale, nu europene. Există „grupări politice largi europene, bazate pe membri din Parlamentul European, *dar nu există politici cu adevărat europene* (subl. n)”.

Și încă, aceeași radiografie, dar pe un ton și mai convingător: „La primele ore ale dimineții, când ceasul începe să ticăie, liderii naționali extenuați sunt sfâșiați între teroarea a ceea ce piețele le vor face când vor începe în cursul dimineții operațiunile financiare și teroarea față de ceea ce mediile lor de informare naționale, partenerii de coaliție, parlamentele și alegătorii vor face din ei atunci când se întorc acasă [de la Bruxelles]... Imediat ce reuniunile se încheie, fiecare lider se va grăbi să iasă din sala de conferință pentru a le vorbi propriilor media naționale; așa că, de fiecare dată, nu există doar o singură versiune despre un summit european, ci 27 diferite – plus a 28-a, descrierea neplauzibilă a conclavului dată de propriile capete instituționale ale Uniunii Europene. Acesta este *Rashomon-ul* politic al Europei, cu 28 de versiuni ce se bat cap în cap ale aceluiași eveniment, pronunțate în 23 de limbi. Este o manieră proastă de a administra un continent”.

Suntem în situația în care ceea ce ține unită Uniunea Europeană este teama că se poate petrece ceva și mai rău. Nu e puțin lucru, e adevărat, căci teama nu trebuie să fie subestimată ca forță motivatoare în politică. Dar „teamă” este doar un proiect *negativ*, care nu face decât să reflecte și mai

pregnant absența proiectului *pozitiv*: „Teama de colaps, logica necesității despre care vorbea [Jean] Monnet, puterea inerției: ele pot doar să țină spectacolul la vedere pe stradă, *dar nu vor crea o Uniune Europeană dinamică, generoasă, care se bucură de sprijinul activ al cetățenilor ei*. Fără forțe noi conducătoare, fără o mobilizare pozitivă printre elitele și popoarele ei, Uniunea Europeană, care probabil va supraviețui ca un palat al tratatelor și instituțiilor, va intra treptat în declin în ce privește eficacitatea și semnificația reală, asemenea Sfântului Imperiu Roman. Istorici viitori ar putea atunci să identifice un timp, în jurul anului 2005, ca pe un apogeu al tentativei de a uni continentul, încercarea cea mai bogată în consecințe, constructivă și pașnică văzută vreodată în istorie”.

Acesta este diagnosticul. Nu este nici singurul, nici singular. Există o întreagă literatură de acest tipar, iar resurecțiile politice de formulă eurosceptică sunt deja firești.

Percepția crizei devine acută. Treptat, avea să ajungă la ceea ce s-a numit „furtuna perfectă în Europa”.

E timpul acum să intrăm în profunzimile chestiunii identitare a Europei.

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

#RESPECTYourself

Libris EDITORIAL

Respect pentru oameni și cărți

Pentru comenzi și detalii:

LIBRIS EDITORIAL SRL
str. Mureșenilor nr. 14, Brașov, cod 500030
tel.: 0268.477.799
e-mail: editura@libris.ro

www.libris.ro